

KADRO DERGİSİ ÜZERİNDEN BİR DENEME: “MİLLİ İKTİSAT’TAN DEVLETÇİLİK E”

Arzu VARLI

Marmara Üniversitesi, İktisat Bölümü, Öğretim Görevlisi Dr.

AN ESSAY ON “TRANSITION FROM NATIONAL ECONOMICS (MİLLİ İKTİSAT) TO STATISM” BASED UPON KADRO JOURNAL

Abstract: *With the establishment of the Turkish Republic, the economic thought did not undergo any significant change, as the idea of National Economics maintained its decisive role in the economic policy of Turkey. This study aims at underlining the continuity between the economic policies during the Republican era and pre-Republican national economic policies, and highlighting the fact that statist policies were actually a continuation of national economic policies. The present study aims to underline the continuity between the economic policies during the Republican era and pre-Republican national economic policies, and to highlight the fact that statist policies were actually a continuation of national economic policies.*

Enjoying a prominent place in the relevant literature, the famous “Kadro Journal” of the period is indeed a useful tool to such an end. Thus, through the perspective of the prominent articles published in Kadro Journal, the study attempts to present a discussion on the concepts of national economics and statism, which played an important role in the economic policies of the near history of Turkey. Through the columnists of the Kadro Journal, the Kadro Movement defined the principle of statism and advocated the ideas which were a continuation of national economic policies.

This article written in an exploratory method also attempts to call into question the claim that statist economic practices were actually the result of a transition process from national economics to nation-state. It also aims at questioning and revising, on the basis of new assumptions, the studies as well as periodization attempts pertaining to the economic history of Republican Turkey.

Keywords: *National Economics, Kadro Journal, Statism.*

KADRO DERGİSİ ÜZERİNDEN BİR DENEME: “MİLLİ İKTİSAT’TAN DEVLETÇİLİK E”

Özet: *Cumhuriyetin kurulması ile beraber iktisadi düşünce de iktisat olmaması, milli iktisat düşüncesi ekonomi politikalarında belirleyici olmaya devam etmiştir. 1930’lardan sonra ise milli iktisat politikalarının odak noktası olan milli tüccar hedefi yerini ulus-devlet ekonomisine bırakmıştır. Bu çalışma ile Cumhuriyet dönemi ekonomi politikaları ile Cumhuriyet öncesi milli iktisat politikaları arasında süreklilik bulunduğunu ve devletçilik politikalarının milli iktisat politikalarının devamı niteliğinde olduğunu vurgulanması amaçlanmıştır.*

Bu amacın, Türkiye ekonomisi ve siyasi literatüründe bir yeri olan Kadro Dergisi’nden yararlanarak gerçekleştirilebileceği görülmüştür. Bu nedenle yakın iktisat tarihimiz ekonomi politikalarında yer alan milli iktisat ve devletçilik kavramlarının Kadro Dergisi’nde bu konuda öne çıkan yazılar doğrultusunda ele alınması denemiştir. Kadro Dergisi yazarlarından meydana gelen Kadro Hareketi, resmi otoritelerce yeterince tanımlanmayan devletçilik ilkesini açık bir şekilde tanımlamış ve milli iktisat politikalarının devamı niteliğindeki görüşlerini savunmuştur.

Keşifsel bir yöntemle yazılan bu makale devletçilik uygulamalarının milli iktisattan ulus devlete giden sürecin aslında sonucu olduğunu savunmuş ve tartışmaya açmıştır. Böylece Cumhuriyet dönemi iktisat tarihine ilişkin çalışmaların ve yapılan dönemlendirmelerin, yeni varsayımlarla sorgulanması ve yeniden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Milli İktisat, Kadro Dergisi, Devletçilik.*

I. GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarına ilişkin literatürde ve ders kitaplarında sözü edilen dönemlendirmeler; ulus devlet sürecini üreten ve destekleyen bir yaklaşıma uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Yapılan dönemlendirmelerin sadece ekonomi tarihine yönelik bir anlayışın değil, aynı zamanda siyasi bir kavrayışın da ürünü oldukları söylenebilir. Aynı zamanda bu dönemlendirmelerin bir başka amacının; Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarına (yaklaşık olarak onar yıllık süreler ile)

derinlik kazandırmak olduğu, bu sayede ekonomi politikalarının gelişiminin izlenmesi adına daha uzun bir sürenin kapsanmasını sağladığı da düşünülebilir. Yapılan dönemlendirmeler kuşaklar açısından incelendiğinde aslında aralarında ekonomi politikaları açısından önemli farklılıkların görülmediği söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de iktisadi düşünce hayatında, Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarına ilişkin olarak gerçekleştirilen dönemlendirmeler ile Cumhuriyet öncesi milli iktisat politikaları arasında bir süreklilik aramaktır.

ttihat Terakki'den itibaren hedeflenen ekonomi politikaları, dı ekonomik ve siyasi konjonktürden de etkilenecek geli mi ; Cumhuriyet ile beraber ttihat Terakki'nin kadrosu siyaseten tasfiye edilmi olmasına kar ın, politikalarındaki yakla ımlar süreklilik göstermi , siyasi ve onu destekleyen ekonomik yakla ımların bir ürünü olan *devletçilik* ile sonuçlanmı tır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber *milli iktisat* politikaları kesintiye u ramamı , Cumhuriyetin ekonomi politikalarında belirleyici olmu tur. ttihat Terakki yönetiminin *milli iktisat* politikalarıyla amaçlananın bir anlamda, Cumhuriyetin iktisadi yol haritasının çizildi i zmir ktisat Kongresi'nde tartı ıldı ı ve *misak-ı iktisadi* prensiplerinin belirlenmesinde de çıkı noktası oldu u söylenebilir. Bu prensipler uzunca bir süre uygulanacak devletçilik politikalarına da i aret etmektedir.

1929 dünya ekonomik krizinin di er ülke ekonomilerinde yarattı ı durgunluk Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemi tir. Krize kadar sürdürülen ekonomi politikalarını liberal olarak tanımlayan Cumhuriyet dönemi ekonomi tarihi yazını, 1930'lu yıllardan itibaren krizin etkisiyle devletçilik politikalarının ba ladı ını söyler. Ancak Cumhuriyetin kurulu yıllarında ve krizin sonrasında da sürdürülen ekonomi politikaları liberalizmden uzak, yarı-özel ekonomik bir sistem oldu undan daha sonraları bu politikaların çerçevesi *karma ekonomik sistem* olarak adlandırılmı , devletin iktisadi hayattaki yeri, ekonomik birimlere sahiplikler ve ortaklıklar yoluyla artmaya devam etmi tir. Cumhuriyet öncesi *milli iktisat* politikalarının amacı olan *milli tüccar* sınıfı yaratma, 1930'lu yıllardan itibaren ekonomik hayatta güçlü bir *ulus devlet* yaratmaya evrilmı ; ekonomik ve siyasi hayatta *devletçilik* politikaları, *milli iktisat* politikalarının devamı olarak ortaya çıkmı tır. Bu durum, ttihat Terakki ile Cumhuriyet dönemi kadrolarının, ekonomi politikalarındaki liberalizme olan mesafeli yakla ımları dü ünüldü ünde, *milli tüccardan*, *ulus-devlet ekonomisine* sadece bir isim de i ikli i olarak da okunabilir. 1930'larda *milli tüccar* yerini *ulus devlete* o da *tüccar devlete* bırakmı , ekonomide güçlü devlete önem verilmi , bu anlamda milli iktisat paradigması süreklilik göstermi tir. Bu süreçte, batıda kriz döneminde ortaya çıkan ve devletin müdahalesine yer veren Keynesgil ekonomi politikalarının yanı sıra, planlı ekonomiler, özellikle Sovyet etkisi de destekleyici bir rol oynamı olabilir.

Bu dü ünceleri tartı mak için konuyla ilgili literatür incelendi inde, Kadro Dergisi'nin içeri inin elveri li oldu u görülebilir. Kadro Dergisi etrafında toplanan yazarlardan meydana gelen hareketin (Kadro Hareketi), *Kemalizm* paradigmasını olu turma serüvenlerini de içeren makale ve söylemlerinde; bu süreklili e ve devletçili e ili kin ba lamın ipuçları yakalanabilir. Bu çalı mada Kadro Dergisi'nin resmi otoritelerce yeterince tanımlanmayan *devletçilik* ilkesi açık ve net bir ekilde tanımlanıp, *milli iktisat*

politikalarının adeta devamı niteli indeki görü leri savunduklarına dair izlenimler ele alınacaktır. Çalı manın arka planında da bu yönde yapılan okumalar yer almaktadır.

Derginin temsil gücü tarihte küçük notlarla geçse de aslında sanıldı ından daha önemlidir. Yazarlarının devlete verdi i rolü ileriki yıllarda daha etkili olarak savunma imkânı bulmu ki iler olmaları, onları ve dergilerini daha önemli kılmaktadır. Önceleri Atatürk'ün de destekledi i (daha sonra alternatif dü ünce liderleri olmalarına dair endi elerinden dolayı tasfiye edilmi olmalarına kar ın) Kadro Dergisi'nin kimi yazarları ekonomi Bakanlı ı'na ba lı birimlerde planlamacı olarak görevlerde bulunmu lardır.

Cumhuriyet dönemi siyasi hayatının önemli göstergelerinden biri olan yönetici elit (Kemalist) kadronun temsilcisi denilebilecek ve ttihat Terakki'nin izlerinin *Kemalizm*'e dönü mesinde etkili olacak Kadro Hareketi'nin bu anlamda kritik bir önemi oldu u görülebilir. Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi, özellikle 1950'lere kadar ekonomi politikaları ile ilgili resmi birimlerde görev alan insanların dü üncelerini yansıtması ve ekonomi politikalarının resmi kanallar tarafından hedeflenen ancak tam da açıklanmayan yanlarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Paradigma aslında Kadro Dergisi etrafında toplanan yazarlar tarafından önemli ölçüde de ifre edilmi tir.

Bu çalı ma, yöntemi açısından bütünüyle ke ifseldir ve *devletçilik* olarak adlandırılan uygulamaların *milli iktisattan*, *ulus devlete* giden bu sürecin sonucu oldu unu göstermek ve tartı lmasını sa lamak amacındadır. Dönemlendirmeye ili kin böylesi bir spekülasyonun yeni tartı malara ve bunlar üzerinden de yeni varsayımlara ula ılmasına neden olaca ı ümit edilmektedir.

Çalı manın olası dı sınıflarına ili kin olarak unlar söylenebilir; Cumhuriyet dönemi ekonomi tarihine ili kin gerçekte tirilen çalı maların yeni varsayımlarla sorgulanması, bu dönemin yeniden ve daha çok çalı lmasını te vik edebilir. Yeni çalı malar ile belki de yürütülen ekonomi politikalarından en çok zarar gören kesimin Müslüman-Türk-Milli veya Anadolu tüccarı olup olmadı ı görülebilir. Tüccar veya giri imci kesiminin sermaye birikimi sa layamamasının arkasında yatan nedenler bulunabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de sermayedar sınıfının olu umundaki çarpıklıkların nedenleri veya giri imci sınıfın olu masının önündeki engeller belirlenebilir.

II. KADRO DERGİSİ, KADROKULAR VE YAYIN POLİTİKASI

1932 ve 1934 tarihleri arasında yayın hayatını sürdüren ve toplam 36 sayı yayınlanan Kadro Dergisi; evket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmano lu, Vedat Nedim Tör, smail Hüsrev Tokin ve Burhan Asaf Belge tarafından çıkarılmış ve dergi kapanana kadar bu isimler yazarlık yapmışlardır. Derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmano lu; yayın müdürü ise Vedat Nedim Tör'dür. Derginin kurucu yazarları olan bu ki ilerin yanında derginin ilk olu umunda yer almayan ancak yazılarıyla katkıda bulunan isimler olmu tur; dönemin Ba bakanı smet nönü (dergiye bir makale ile katkıda bulunmu), Mehmet evki Yazman (13. sayıdan itibaren), Ahmet Hamdi Ba ar, Falih Rıfki Atay, Behçet Kemal Çal ar, Eflatun Cem Güney, Muhlis Ethem Ete, brahim Necmi Dilmen, Abdurrahman efik, Münir riboz, Mümtaz Ziya, akir Hazım, Ne et Halit Atay, Hakkı Mahir, Mehmet lhan, Tahir Hayrettin ve Mansur Tekin bu isimler arasında yer almaktadır [1].

Derginin ilk sayısında kurucu yazarlar tarafından ortak kaleme alınan yazıda derginin çıkı amacı öyle belirtilmi tir [2]:

“Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu ya atacaklara uur olabilecek bütüün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak nazari ve fikri unsurlar inkılâba DEOLOJ olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmi de ildir. Gerek milli mahiyeti gerek beynelemlel ümul ve tesirleri itibarı ile, tarihin en anlamlı hareketlerinden biri olan inkılabımızın, zatında mündemiç bu ileri fikir ve prensip unsurlarını, imdi inkılabın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir ekilde izah i i, bugünkü Türk inkılap münevverli ine dü en vazifelerin en acil ve en ereflisidir.....

... cihanın bin bir çe it hadisata gebe olan bugünkü esrarengiz gidi i içinde, mukadderatını kendi inkılabının mukadderatına ba layan inkılap neslimizin muhtaç oldu u inkılap evkini her zaman uyanık tutmak ve inkılabımızın bir bakı ta idrakimizi durdurur gibi görünen co kun ve mürekkep cereyanına daima hakim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar ekinde bilmeye, benimsemeye mecburuz.

KADRO, bunun için çıkıyor.”

Kadro Dergisi etrafında bir araya gelen ki ilerin en temel amacı inkılâbın özgün dü ünmesini olu turacak ve inkılâba olan inancı kuvvetlendirecek bir kadro yaratmaktır [3].

Hükümet tarafından resmi olarak devletçilik politikaları uygulanmasına kar ılıklı, içeri i ve tanımı detaylı olarak belirtilmemi tir. te tam da bu noktada Kadro Dergisi önemli bir yer tutmaktadır. Resmi otoritelerce içeri i detaylı olarak ortaya konmayan devletçilik politikaları, Kadro Dergisi'nde tartı lımı ve detaylı bir ekilde konu edilmi tir. Devletçili in ne demek oldu u, ekonomide nasıl bir yol izlenmesi gerekti i Kadro Dergisi yazarlarınca ortaya konmu tur. Dergide milli iktisat politikaları ve devletçilik beraber tartı lımı , milli iktisat politikalarının devamlılı ı savunulmu ve *milli tüccarın* yerini *ulus devlet* almı tur. Milli iktisat politikalarıyla ili kili önemli yazıların yanında yeni olarak *planlı ekonomiyi* de savunan Kadro Dergisi yazarları milli iktisat politikalarının geli tirilmesine, yenilenmesine katkıda bulunmu lardır. Kadro Dergisi'nin yayın hayatına ba lamasından önce, 1931 yılında hükümetin sanayi planları üzerinde yo unla tı ı dönemde, Kadro Dergisi yazarlarından evket Süreyya Aydemir ve smail Hüsrev Tokin Milli ktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nde görev almı lar ve ekonomi politikalarında etkili isimler olmu lardır. 1934 yılında derginin yayın hayatına son verilmi olsa da dergi yazarları devletin ekonomi politikalarının belirlendi i birimlerde veya Ekonomi Bakanlığı'na ba lı birimlerde yer almı lardır. 1944 yılında ükrü Saraço lu hükümetinin ktisat Vekâleti'ne ba lı olan Sanayi Tetkik Heyeti ba kanlı ına evket Süreyya Aydemir getirilmi tir. Sava sonrası planlama çalı maları do rultusunda evket Süreyya'dan hazırlanması istenen rapor ve planlarda Kadro Dergisi'nde yer alan görü lerin hayli etkin oldu u ve planların temel anlayı mını olu turdu u görülmektedir [4].

III. M LLİ İKTİSAT VE DEVLETÇİLİK

Milli iktisat politikaları, *milli sermayedar* olu turmak için 1920'li yılların hâkim ekonomik ve siyasi görü ü olarak uygulanmaya çalı lımı ve Cumhuriyet sonrasında da bu dü ünçe devam etmi tir. Milli iktisat ile ilgili adımlar milliyetçi ideolojiler çerçevesinde atılmış tir [5]. Milli iktisat politikalarının geli tirilmesi için, milliyetçi aydınlar ve bu politikaların uygulayıcısı konumundaki bürokratlar, serbest di ticaretin, iktisadi ba mlılı ın ve komprador sınıfın doktrini olarak de erlendirdikleri *liberalizme* hücum etmi ler ancak buna kar ın milli bilinç kazanılmasına yönelik iktisat politikalarının gerçekleştirilmesi için de katkıda bulunmu lardır [5]. 1920'li yıllarda uygulanan milli iktisat politikaları yerini 1930'larda *milli iktisat* anlayı mının yeni bir çe itilmesi olan *devletçi-plancı* bir anlayı a bırakmış tir [6]. Kadro Hareketi de, 1930'lu yılların ekonomi politikalarında belirleyici rol oynamı ; sadece ttihat Terakki'nin *milli iktisat* ve *tesanütçülük* (dayanı ma) anlayı mını almakla kalmamı , aynı zamanda *planlama* gibi bir anlayı ı geli tirip *devletçili i* savunmu lardır [6]. Kadro Hareketi'nin, devletçilik ile ilgili savundu u görü ler; milli iktisat dü ünçesinin dönü ümünü ve dönemin ihtiyaçları do rultusunda aldı ı

yeni ekli ve milli iktisat düüncesinin 1930'lu yıllarda devam etti ini göstermesi anlamında de erlendirilebilir.

Milli iktisat politikalarının en temel amacı olan milli sermayedar olu turma fikri Kadrocularda da devam etmi ; onlar milli sermaye birikiminin Türkiye gibi ülkelerde devlet öncülü ünde gerçekle tirilebilece ini ileri sürmü lerdir [7]. Ulusçuluk ve devletçilik, milli iktisat düüncesinin ilk temsilcilerinde oldu u gibi, Kadrocular tarafından da temel alınmı tur.

Devletçili in benimsendi i dönem olarak 1930'lu yıllar ba langıç olarak kabul edilmesine kar ın, devletçili in izlerine daha önceki dönemlerde de rastlanmaktadır. zmir ktisat Kongresi ile ekonomik hayatın yol haritası çizilmi ve ttihat Terakki hükümetlerinin benimsedi i iktisat politikalarının temeli olan milli iktisat düüncesinin kongrenin genel atmosferi ile özellikle *misak-ı iktisad*inin benzerlik ta ıdı ı görülmektedir [8]. Kongre, milli iktisat düüncesini Cumhuriyete ta ımı tur. Kongre söyleminde içerdi i *sözde liberal* ö elerin yanında, devletçi ekonomi politikaları vurgulanmı tur. Aslında devletin düzenleyici, destekleyici olarak bir biçimde sürekli ekonomik hayatta rol almasını sa layacak ko ullar olu turulmaya çalı ılmı tur. Bu anlamda devletçili in ilk nüvelerini kongrede görmek mümkündür [9].

Devletçilik tam olarak tanımlanmamı olsa da sık sık telaffuz edilmeye ba lanmı tur. Hükümet temsilcileri devletçili in gereklili i konusunda hemfikir olmu lardır. smet nönü devletçilikle ilgili olarak, *“Biz iktisatta devletçili i, geli mek için de yeni düzeni kurmak için de, verimli ve olumlu, en etkili araç sayıyoruz”*; ktisat Bakanı Celal Bayar ise, *“Ülkenin sanayile mesini ve ulusun muhtaç oldu u refahı bazı özel kurulu ların dayandı ı sermayeye bırakmak gerekirse, en az iki yüz yıl daha bekleme devresi geçirmekli imiz gerekir”* diyerek, devletçi görü ü savunmu lardır [10].

zmir ktisat kongresinde alınmı kararlar do rultusunda devlet eliyle ekonomik hayata ili kin düzenlemeler ba lanmı tur. spirto ve Alkollü çkiler Tekeli (1926), Devlet Demiryolları ve Limanları dare-i Umumiyesi (1927) gibi devletle tirmelerin yanı sıra; 1924'te Ziraat Bankası her türlü bankacılık i lerini yapmaya yetkili kılınmı , ktisat Vekâleti kurulmu , Gümrük Tarife Kanunu yürürlü e girmi (1929), Türk Parasını Koruma Kanunu ve Merkez Bankası Kanunu kabul edilmi (1930), yurtiçi ve yurtdı na satılacak malların denetim görevini hükümete veren “Ticarette Ta i in Men'i ve Hracatın Murakabe ve Korunması Hakkında Kanun” (1930) çıkarılmı tur [10]. Yine 1927'de kurulan Âli ktisat Meclisi altı ayda bir toplanarak; hükümetçe hazırlanacak iktisadi kanun ve yönetmeliklere ait görü bildirmekte, iktisadi ihtiyaçları ara tırmakta, Türkiye ekonomisi ile ilgilerini ortaya koymakta ve iktisadi mevzuatta gerekli görülen de i iklikleri öneriler

halinde hükümete sunmaktaydı. 1924'te Bankası'nın ve 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması, 1927 yılında da Te vik-i Sanayi Kanunu'nun çıkartılması gibi ekonomi politikaları devlet eliyle hayata geçirilmeye ba lanmı tur. Devlet bu açılan bankaların sa ladı ı kredilerle özel te ebbüse hem destek olmu hem de yatırımlara ortak olmu tur. Devlet, 1920'lerin sonunda 29 özel irketin toplam sermayesinin yüzde 38'ini satın almı tur. Bu dönemde liberal ekonomik sistemin olmadı ı, milli iktisat politikalarının uygulanmasında devletin aktif rol aldı ı, devlete ba ımlı *yarı-özel* bir sektörün geli tirilmeye çalı ıldı ı bir ekonomik sistem varlık göstermekteydi.

1929 yılında ya anan ekonomik krizin etkilerinin Türkiye'de görülmeye ve ekonomide devletin aktif rol oynamaya ba lanmasıyla, özel sektörü geli tirmeye dönük ifadeler gitgide zayıflamı , buna kar ın devletin ekonomideki rolü daha net telaffuz edilmeye ba lanmı tur.

IV. 1929 EKONOM K KR Z ve DEVLETÇ L K

1929 yılında ya anan ekonomik kriz liberal ekonomiye olan güveni sarsmı ve artık liberal sistemin ba arılı olaca ına dair inanç yerini kaygıya, çe itli önlemler alınmasına bırakmı tur. Ya anan bu kriz Türkiye'yi de etkisi altına almı tur. ktisadi hayat üzerinde olu an olumsuz etkilerin yanında Türk iktisadi düüncesinde de zmir ktisat kongresinde belirlenen hedeflere yönelik e ilimler daha da belirginle meye ba lamı tur. Kadro Dergisi Türkiye'de iktisadi düüncenin söz konusu ba lamda güçlendi i bu dönemde yayın hayatına ba lamı tur.

Devletçilik tartı malarının ve hatta devletçilik politikalarının gündemde olmasıyla beraber 1932–1934 yıllarında Kadro Dergisini *Kemalist* yazarlar toplulu u çıkartmı ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nı, *Kemalist Devrim*'in öncüsü olarak nitelikli bir seçkinler zümresine, bir “kadroya” dönü türmek istemi lerdir [11].

Türkiye'de devletçilik politikalarını geli tirmek açısından ikinci partiyi kurma deneyimi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası da önemli bir yer tutmaktadır [12]. 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminde görülen muhalefetin liberalizm taraftarlı ı partinin kapanmasına neden olmu tur. Çünkü iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi ekonomide devlete daha çok rol verilmesini destekliyordu. Bunun en önemli kanıtı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1931'deki kongresinde “devletçilik” ilkesini resmen kabul etmesidir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin kongresinde kabul edilen *devletçilik* öyle tanımlanmı tur: *“Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün oldu u kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eri tirmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdi i i lerde - bilhassa iktisadi sahada- Devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır.”* Devletçilik ilkesinin resmen

parti siyaseti olarak kabul edilip tanımlanmaya çalışılmı olsa da devletçiliğin detaylı bir tanımı yapılmamıştır [11].

Kadro Dergisi yayında kaldığı yıllar boyunca devletçilik ilkesini benimsemiş, Kadrocular Türkiye’de devletçilik politikalarının en kararlı taraftarı olmuştur. Kadro Dergisi Kadro Dergisi etrafında toplanan yazarlar, devletçilik politikalarını çok sayıda makale ile yolumun bir ekilde tartışmışlar ve devletçilikle ilgili fikirlerini paylaşmışlardır. Kadro Dergisi ilk sayısından son sayısına kadar devletçilik konusunu tartışmaya devam etmiştir. Derginin daha ilk sayısında Vedat Nedim Tör devletçilikle ilgili olarak “Müstemele İktisadiyatından Millet İktisadiyatına” adlı yazıyı kaleme almıştır. Tör bu yazısıyla yeni Türkiye’nin yolumun inkılaplarla kazandığı zaferleri anlatmakta ve artık gerekli olanın “... *nkılâbın heyecanını ve mihverini artık iktisadi sahaya nakletmek...*” olduğunu belirterek planlı iktisada doğru gitmeye Türkiye’nin her milletten daha çok ihtiyacı olduğunu söylemektedir [13]. Yine yazısında iktisadi inkılâbın anlamını; “*Bir müstemele iktisadiyatı olmaktan kurtulup bir millet iktisadiyatı yaratmaktadır*” diye tanımlamış ve iktisadi meseleleri aynısı meseleler olmaktan kurtarıp millet davası haline koymanın zorunluluk olduğunu belirtmiştir [13]. Tör, derginin ikinci sayısında da ekonomide planlama ile ilgili fikirlerini yazmaya devam etmiş ve “*Cihan iktisadiyatının dımda kalmamak için planlılık mak lazım*” demiştir [14].

Özellikle Tör “*Devletçilik Kararında Zümre Menfaatleri ve Münevver Mukavemeti*” adlı yazısında Türkiye’de ekonominin belli bir zümrenin saldırısına uğradığını tartışmaya başlayarak, bu zümrenin elde ettiği imtiyazlarla devletçilik kararında nasıl bir tutum içinde olduğunu anlatmıştır. Tör’ün belli bir zümre olarak anlatmak istediği; Tevrik-i Sanayi Kanunu’nun sınırladığı imtiyazlardan, gümrük korumalarından, ticari hayatı düzenleme önlemlerinden ve vergi muafiyetlerinden yararlanmaya çalışmışlardır [15].

Tör, bu yazısında devletçilik kararından bahsetmiş, devletçiliğin sanayi temsilcileri tarafından yanlış yorumlandığını belirtmiş ve Türk devletçiliğinin tanımını şöyle yapmıştır [15];

“*Bütün iktisadî faaliyetleri devlet inhisarına almak isteyen bir sistem olmamakla beraber, hususî teebbüs erbabına: “Ben sizin arkanızdayım. stediğiniz gibi çalışın, dilediğiniz gibi kazanın” diyen bir kapitalistçe himayecilik de de ildir. Türk devletçiliği, memleketi en kısa zamanda ileri ve yüksek bir iktisat bünyesine kavuşturmak için, ister hususî teebbüs halinde ister devlet teebbüsü halinde olsun, bütün mevcut ve olacak teebbüsleri yalnız millet menfaati ve millet iktisadiyatının ahengî bakımından bir küll halinde mütalaa eder.”*

Tör, yazısının devamında Türkiye’de kurulan özel işletmelerde hâkim olan prensibin kâr elde etmek olduğunu belirterek, özel sektör tarafından devletin de sanki bu kâr hesaplarının tahakkuku için önlem alan bir taraf olarak algılanmasını eleştirmiştir. Tör, devlet eliyle sanayile menin, “*hiçbir vakit millet içinde –her ne pahasına olursa olsun- bir sanayici zümre yaratmak olmadı mı, millet iktisadiyatımızın bütünlüğü ve ahenkliliği ifni*” yaratmak olduğunu vurgulamıştır [15]. Çünkü Kadroculara göre Türkiye’de sınıflar vardır ancak Batıdaki gibi bir sınıf çelişkisi yoktur ve var olan sınıfların da kaynaması bir hale gelmesinin *planlı bir devletçilikle* mümkün olacaktır açıkça söylenmiştir [16].

Kadro Dergisi devletçilik anlayışını, iktisadi hayatın temel noktalarını devlet kontrolü altına almak isteyen bir devletçilik olarak derlendirmekte ve bu devletçilik anlayışının Halk Partisi’nin *devletçilik* anlayışından bile ileri olduğunu iddia etmektedir [17].

evket Süreyya tarafından kaleme alınmış “Ç Pazar ve İktisatta “Bütün”lük” adlı yazıda, Kadrocular’ın milli iktisat politikalarının tam bir bütünlük içinde olmasına ilişkin görüşlerine rastlanmaktadır [18].

“*... Bütün hudutlarımızı saran ve memleketin her bucağını birbirine bağlayan, “vatan-ümmet” bir iktisat birliği, imdi milli bir iktisat planının, hem tezi, hem mevzuudur. ... “Bütün”lük, yani milli iktisat iktisadî lerinin bütün millete sari ve bütün milleti ihtiva edici bir faaliyet olması ve bu faaliyetin milli hudutlarımız mikyasında inkişaf ettiği, yani bütün memlekete amil ve milleti ihtiva eden, hülâsa hakiki anlamıyla “bütün” olan bu iktisat birliğinin yaratılmasıdır.”*

evket Süreyya, Türk milliyetçiliğinin reel, çağdaş kavramını ve canlılığını Türk devletçiliği ile tamamlayacağını belirtmiş ve milli iktisat politikaları doğrultusunda devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesini, “milli iktisat planı” olarak gördüğünü ve görüşleri ile devletçiliği anlatmaya çalışmıştır [19]:

“*Milli iktisat yapısında hâkim rol oynamayan küçük işletmelerin, küçük ziraatın, el sanayinin, esnafının, yahut diğer dağınık faaliyetlerin, milletin genel menfaatleri ile çatışmayan teebbüslerin, hülâsa milli bir iktisat planı içine alınmasına imkan bulunmayan iktisadi faaliyetlere müdahalenin, rasyonel bir hareket olmayacağı aşıktır. İktisadi faaliyetlerden, milli iktisat nizamının mahiyetini tayin eden ve başlıca istihsal muntakalarında toplanacak olan büyük istihsal übeleri ile, bu istihsal übeleri için başlıca mübadele, ulaştırma ve kredi cihazları, milli bir planın kapsamı içinde mütalaa edilmelidir.”*

Devletçilik politikasıyla beraber sermaye birikiminin özel-sektör eliyle olacağı görüşü yerini devlete bırakmıştır. Devlet hem girişimci hem de düzenleyici olarak iktisadi hayatta rol almaktadır. Kadrocular, devletin milli ekonominin akını fiili olarak yönlendireceğini, sermaye birikimleri sağlayacağını ve bunu toplum yararına ileticeğini ve tüm bunların “milli iktisat planı” doğrultusunda olacağını yazılarında sıkça dile getirmişlerdir. Kadroculara göre, milli sermaye birikimi, milli gücünün, milli birliğin hızla düzenlenmesine ve örgütlenmesine bağlı olacaktır; iç pazar ve milli sermaye hareketleri milli sermaye birikimi ile yaratılacaktır [19].

Daha da ileri giderek vatan tanımına iktisadi bir anlam katan Evket Süreyya vatanı, “... kendi içinde milli bir iktisat ve siyaset nizamını kurabilen ve onu koruyabilen bir milletin ya adını toprak” olarak tanımlamıştır. Vedat Nedim Tör ise milli iktisat ile ilgili görüşlerini bir yazısında şöyle aktarmıştır (ttihat Terakki'nin eski sol kanadından Muhittin Birgen'in çıkardığı ekonomik konulara çoklukla yer verilen Halk Gazetesinde çıkmıştır. Türkçe'ye çevrilmiş hali Zeki Arıkan tarafından yapılmıştır [20]:

“... “Milli iktisat” bir milletin gerek istihsal, gerek mübadele gerek istihlak hadiselerine muayyen bir ideale saik, insicamlı bir “plan” dairesinde tanzim, tanzim ve inkişaf eder. Bu tarzda anlaşılan “Milli iktisat” mefhumu hiç üşşesiz ki her eyden evvel memleketimizi tanıma amildir.”

Bu yazısında Tör, milli ticaret burjuvazisinin ticarete hâkimiyeti ile milli iktisadın kurtuluşunun aynı olmadığını belirtmekte, ticarete “ecneblerin” yerine Türk unsurun geçmesini her ne kadar “ayan-ı memnuniyette” olmasına karşın, yine de sadece bir rol değil ikili olarak değerlendirilmektedir. Planlı ekonominin esas olduğunu özellikle belirten Tör, planlı ekonominin milli ekonomi olduğunu vurgulamaktadır.

V. SONUÇ

Cumhuriyetin kuruluş yılları ve 1930'lu yıllar boyunca, özel sektörün devletten bağımsız bir şekilde gelişmesi mümkün olmamıştır. Devlet ekonominin içinde her zaman aktif olmuş ve önemli bir rol oynamıştır. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlarla milli iktisat politikaları Cumhuriyet dönemine taşınmıştır. Milli tüccar yaratma düşüncesine dayalı milli iktisat politikalarının uygulamaya geçilmesi sürecinde devletin ekonomide edindiği rolleri yıllarda devletçilik olarak adlandırılacak olsa da aslında bu, ulus devletin milli iktisat politikaları doğrultusunda milli tüccarın yerini almasından öte bir şey değildir.

Resmi olarak savunulan devletçilik ilkesi ile Kadro Dergisi'nin savunduğu devletçilik ilkesi arasında önemli

benzerlikler vardır. Kadro Dergisi, milli iktisat ve dayanışma anlayışının devamı niteliğinde olup, ekonomide planlı olmayı yeni bir düşünce olarak geliştirmiştir. Yayın başlığı dönem itibarıyla bakıldığında, hem dünyadaki hem de Türkiye'deki ekonomik koşullar Kadrocuların milli iktisat fikri etrafında görüş geliştirmelerine zemin ve olanak sağlamıştır.

Kadro Hareketi, planlı devletçiliği savunmuş; devlete ekonomik, siyasi ve toplumsal her alanda düzenleyici rol vermiştir. ttihat Terakki'nin bağımsızlık için milli iktisat politikaları ve milli tüccar tanımlarına benzer bir şekilde Kadrocular da; devletçiliği ulusal bağımsızlık hareketlerinin bir sonucu olarak görmüşlerdir. Aslında devletçilik politikaları ekonomik alanda milli iktisat politikalarının bir devamı olarak milli sermayedar rolünün devlete verilmesi bir sistem olarak görülmüştür. Devletçilik, Kadrocular tarafından ulus oluşturma için gerekli bir araç olarak da değerlendirilmektedir.

Kadro Dergisi'nin yayına başlığı 1930'lu yıllarda liberal ekonomi düşüncesinden ayrı düşen dünya konjonktürü açısından Türk aydınını devletçi çizgide ve milli iktisat görüşleri çerçevesinde bir arada tutmak gibi bir misyonu olduğunu da düşünebiliriz.

1932 yılında yayın hayatına başlayıp hem ekonomik hem de sosyal-siyasal anlamda Kemalist ideolojinin temellerini oluşturmaya çalışan bir grup aydın tarafından çıkarılan Kadro Dergisi, Milli iktisat politikalarının içine planlı ekonomiyi yerleştirerek devletçilik ilkesi etrafında yayın hayatını 1934 yılına kadar devam ettirmiştir. 1934 yılında yayın hayatına son verilmiş olsa da derginin yazarları sonraki hükümetlerin ekonomi ile ilgili birimlerinde görev almışlardır.

CONCLUSION

During the early years of the Turkish Republic and the 1930s, the private sector was unable to flourish independently from the state. The state was always active and played a crucial role in the economy. With the principles adopted in the İzmir Economics Congress of 1923, National Economic policies were continued during the Republican Era. Although the role of the state in implementing National Economic policies based on the idea of creating a Turkish entrepreneurial class and private sector was later came to be termed as statism, this was actually nothing different from the replacement of the Muslim-Turkish entrepreneurial class by the state in line with the national economic policies.

There exists a significant parallelism between the principle of statism officially advocated and the one favored by the Kadro Journal. The Kadro Journal is a continuation of national economy and solidarism, and

introduced the concept of planned economy as a novelty. Given the period when it appeared, the circumstances both around the world and in Turkey provided the Kadro circle with a basis and opportunity to cultivate ideas around the notion of national economy.

The Kadro movement championed planned statism and envisaged the state as enjoying a regulatory role in economic, political and social domains. Similar to the Unionist definition of national economic policies and national merchant class for the sake of independence, the Kadro circle also considered statism as a result of national independence movements. In fact, statist policies were regarded as a system whereby the state, in economic life, was vested with the role of the national capitalist class as a continuation of national economic policies. The Kadro movement also recognized statism as a necessary tool for nation-formation.

Furthermore, given the circumstances of 1930s, at a time when the journal started publication and when the global conjuncture fell at odds with the liberal economic thought, it would also be plausible to think that the Kadro Journal had a mission of holding together the Turkish intellectuals within the framework of statist horizon and national economic ideas

Starting circulation in 1932 and published by a group of intellectuals who sought to create the fundamentals of the Kemalist ideology both in the economic and socio-political sense, the Kadro Journal embedded the notion of planned economy in the National Economic policies, and continued to exist up until 1934. Though the journal ceased its publishing activities in the mentioned year, its authors served in the economy-related departments of later governments.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Türker, M. (1999). *Kadro Hareketi: Ulusçu Sol Bir Akım*, Ankara: mge Kitabevi.
- [2] *Kadro Seçmeler* (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları.
- [3] Aydemir, .S. (1973). Be inci Oturum. *Atatürkçülü ün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri*, ktisadi ve Ticari limler Akademisi'nin Cumhuriyete 50. Yıl Arma anı, stanbul, 11–12 Ekim, 56–71.
- [4] Koçak, C. (2009). *Türkiye'de Milli ef Dönemi (1938–1945)*. Cilt: 2. 4. Baskı. stanbul: leti im Yayınları.
- [5] Keyder, Ç. (1995). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. 4. Baskı. stanbul: leti im Yayınları.
- [6] Kazgan, G. (2006). *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. 3. Baskı. stanbul: stanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [7] Ba kaya, F. (1986). *Türkiye Ekonomisinde ki Bunalm Dönemi Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına*. Birinci Baskı. Ankara: Yargı Kitabevi.
- [8] Boratav, K. (2006). *Türkiye ktisat Tarihi 1908-2005*. 10. Baskı. Ankara: mge Kitabevi Yayınları.
- [9] Toprak, Z. (1993). 70. Yılında zmir ktisat Kongresi. *Görü* , (8), 64–69.
- [10] Albayrak, M. (1998). Atatürkçü Dü ünçe Sistemi ve Liberalizm, Ekonomik ve Siyasal Bakımdan Bir Kar ıla tırma Denemesi. Ankara Üniversitesi, Türk nklâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, IX(18), 101-104.
- [11] Zürcher, E.J. (2008). *Modernle en Türkiye'nin Tarihi*. 22. Baskı. stanbul: leti im Yayınları.
- [12] Yerasimos, S. (1990). Tek Parti Dönemi. (Der.: Shick, I.C. & Tonak, E.A.). *Geçi Sürecinde Türkiye*. stanbul: Belge Yayınları.
- [13] Tör, V.N. (1932). Müstemleke ktisadiyatından Millet ktisadiyatına. (1), Ocak. çinde *Kadro Seçmeler*. (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları, 48-51.
- [14] Tör, V.N. (1932). Müstemleke ktisadiyatından Millet ktisadiyatına II. (2), ubat. çinde *Kadro Seçmeler*. (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları, 71-75
- [15] Tör, V.N. (1933). Devletçilik Kar ısında Zümre Menfaati ve Münevver Mukavemeti. (21), Eylül. çinde *Kadro Seçmeler*. (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları, 580–584.
- [16] Süreyya, . (1934). Programlı Devletçilik. (34), Ekim. çinde *Kadro Seçmeler*. (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları, 839.
- [17] Tör, V.N.; Aydemir, .S.; Karaosmano lu, Y.K.; Giritli, . & Timur, T. (1973) Yedinci Oturum. *Atatürkçülü ün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri*, ktisadi ve Ticari limler Akademisi'nin Cumhuriyete 50. Yıl Arma anı, stanbul, 11–12 Ekim, 85-118.
- [18] Süreyya, . (1932). ç Pazar ve ktisatta “Bütün”lük. (10). çinde *Kadro Seçmeler*. (2004). (Yayına Haz.: Fırat, G.). stanbul: leri Yayınları, 263-264.
- [19] Süreyya, . (2003). *nklâp ve Kadro*. Be inci Basım. stanbul: Remzi Kitabevi.
- [20] “Milli ktisat”a li kin bir Belge. (Çev.: Arıkan, Z.). (deu.mitosweb.com/browse/47777/belgeler_zeki_arikan.pdf). [12.11.2011].

Arzu VARLI

(arzu.varli@marmara.edu.tr)

She was graduated from Istanbul University, Faculty of Economics in 2000. She completed her Ph.D. degree at Marmara University, Social Sciences Institute, in 2010. She works as a lecturer in Marmara University. Her main research areas include National Economics, Economic History of Turkish Republic, and History of Consumption.